

1531. Toplantı, 10-12 Haziran 2025 (DH)

İnsan hakları

H46-39 Oya Ataman grubu v. Türkiye (Başvuru No. 74552/01)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının icrasının denetimi

Referans belgeler

DH-DD(2024)555 , DH-DD(2025)379 , CM/Del/Dec(2023)1459/H46-29

Başvuru	Dava	Yargıtay	Nihai	Sınıflandırma göstergesi
74552/01	OYA ATAMAN	05/12/2006	05/03/2007	Yapısal sorun
42606/05	İZCİ	23/07/2013	23/10/2013	
50275/08	ATAYKAYA	22/07/2014	22/10/2014	
70396/11	AKARSUBAŞI	21/07/2015	14/12/2015	
37273/10+	SÜLEYMAN ÇELEBİ VE DİĞERLERİ	24/05/2016	24/08/2016	
70098/12	ALICI VE DİĞERLERİ	24/05/2022	10/10/2022	
5507/13	KAVAK VE DİĞERLERİ	22/10/2024	22/10/2024	
10443/12	GEYLANİ VE DİĞERLERİ	12/09/2023	12/12/2023	Karmaşık sorun

Dava açıklaması

Bu grup, barışçıl toplanma özgürlüğünün ihlallerine ilişkin olup katılımcıların kovuşturulması, idari para cezaları uygulanması ve/veya barışçıl gösterilerin dağıtılması için aşırı güç kullanılması gibi hususları içermektedir. Bazı davalar ayrıca, katılımcılara yönelik haksız gözaltı kararlarını, başvuranların kötü muamele iddiaları konusunda etkili soruşturmaların yürütülmemesini veya bu bağlamda etkili bir başvuru yolunun bulunmamasını konu edinmektedir (Sözleşme'nin 2., 3., 5., 6., 10., 11. ve 13. maddelerinin ihlali).¹ Olaylar Türkiye'nin birçok bölgesinde meydana gelmiş olup çeşitli sosyal ve siyasi meselelerle ilgili protestoları içermektedir.

Alıcı ve Diğerleri davası ayrıca, başvuranların bir gösteriye katılmalarını engellemek için kimlik kontrolü bahanesiyle hukuka aykırı olarak özgürlüklerinden mahrum bırakılmaları nedeniyle özgürlük ve güvenlik hakkının ihlalini de içermektedir (5 § 1).

Mahkeme, 2013–2016 yılları arasında verdiği dört kararda², benzer başvuruların sayısındaki artışa ve barışçıl toplantı hakkı üzerinde kalıcı olarak aşırı güç kullanımının -ölümcül olma potansiyeli taşıyan gaz kapsülleri dâhil- yarattığı caydırıcı etkiye dikkat çekerek, Sözleşme'nin 46. maddesi kapsamında bazı göstergelere yer vermiştir.

Mahkeme, ölüm ve yaralanma riskini en aza indirmek için, daha ayrıntılı ve daha açık düzenlemeler kabul ederek ve göz yaşartıcı gaz kullanan polis memurların uygun şekilde eğitilmesini ve denetlenmesini ve göz yaşartıcı gazın kullanıldığı her müdahalenin makul ve orantılı olup olmadığını değerlendirmek için *sonradan*

¹ Gruba dahil edilen toplam vaka sayısı 81 idi. Komite, başka bireysel önlemlerin alınmasının mümkün veya gerekli olmadığı 75 vakayı kapattı. Kolluk görevlilerinin yasadışı güç kullanımı iddialarının etkili bir şekilde soruşturulmasını sağlamak için genel tedbirlerle ilgili konular *Batı ve Diğerleri* davaları grubu altında incelenmektedir. Somut ve yeterli gerekçelendirme sağlanmaması ve başvuranların tutukluluk halinin alternatifi olan tedbirlerin değerlendirilmemesi ile ilgili genel tedbirlerle ilgili konular *Nedim Şener* davaları grubu altında incelenmektedir. Komite, *Ulusoy ve Diğerleri v. Türkiye* kararında talep edilen, yerel makamların sanat eserlerinin sergilenmesini yasaklama konusundaki takdir yetkilerinin kapsamı veya bu takdir yetkisinin nasıl kullanılması gerektiği konusunda Türk mevzuatında yeterli netlik bulunmaması ile ilgili genel tedbirleri *Oya Ataman* davaları grubu çerçevesinde incelemek üzere karar vermiştir (bkz. *Ulusoy ve Diğerleri* davasının nihai kararı CM/ResDH(2023)460).

² *Abdullah Yaşa ve Diğerleri v. Türkiye*, No. 44827/08, 16 Temmuz 2013; *İzci v. Türkiye*, No. 42606/05, 23 Temmuz 2013; *Ataykaya v. Türkiye*, No. 50275/08, 22 Temmuz 2014; ve *Süleyman Çelebi ve Diğerleri v. Türkiye*, No. 37273/10, 24 Ağustos 2016.

incelemeye tabi tutulmasını sağlayacak sistemler kurarak, göz yaşartıcı gazın uygun şekilde kullanılmasına ilişkin garantilerin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Geylani ve Diğerleri davası, ikinci başvuranın polis müdahalesi sırasında tazyikli su kullanılması sonucu yaralanması ve müteakip soruşturmaların etkisizliği nedeniyle 3. maddenin maddi ve usuli ihlallerine ilişkindir. Ayrıca, barışçıl bir gösterinin dağıtılmasında aşırı güç kullanılması nedeniyle barışçıl toplanma hakkının ihlalini de içerir (3. madde, maddi ve usuli yönlerden, ve 11. madde).

İcra durumu

Komite'nin 1459. Toplantısında (Mart 2023) kabul ettiği Ara Karara yanıt olarak sunulan bilgiler aşağıda özetlenmiştir (DH-DD(2025)555 , DH-DD(2024)716).

Bireysel tedbirler

1) İç hukuk yollarında yargılamanın yenilenmesi

Alıcı ve Diğerleri davasında, başvurular Mahkeme kararında da belirtildiği üzere 28 Mart 2012 tarihinde serbest bırakılmıştır. Kendilerine uygulanan idari para cezalarına ilişkin iç yargılamanın yenilenmesini talep etmemişlerdir.

Kavak ve Diğerleri davasında, başvurular aleyhlerindeki ceza yargılamasının yeniden görülmesini hâlen talep edebilmektedir.

Geylani ve Diğerleri davasında, başvurular, vali ve kolluk görevlilerinin kovuşturulmasına izin verilmemesi kararına ilişkin olarak iç hukuk yollarının yeniden açılmasını talep etmemişlerdir ve bazı suçlar için zamanaşımı süresi 2019 yılında dolmuştur. İkinci başvuru, bir gösterinin dağıtılması sırasında maruz kaldığı bedensel yaralanmaya ilişkin olarak iç hukuk yollarının yeniden açılmasını talep etmemiştir; bu suç için zamanaşımı süresi 2026 yılında dolacaktır.

2) Ek bireysel tedbirler gerektirmeyen veya artık mümkün olmayan diğer davaların incelenmesi

Yetkililer, Mahkeme'nin Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, bunların yerine getirilmesi için gerekli genel tedbirler konusunda belirtilerde bulunduğu üç davanın (*İzci, Ataykaya ve Süleyman Çelebi ve Diğerleri*) kapatılması talebini yinelemiştir. Yetkililer, Mahkeme'nin bu davalarda verdiği talimatların esas olarak aynı genel tedbir konusunu, *yani* gösteriler sırasında güvenlik güçlerinin göz yaşartıcı gaz kullanmasını ele aldığını belirtmiştir. Ayrıca, Komitenin benzer şekilde 46. madde göstergesi içeren bazı davaları kapattığı ve buna rağmen genel tedbirlerin incelenmeye devam ettiği iki örneğe atıf yapmışlardır.

Yetkililer ayrıca, *Akarsubaşı* davasının da kapatılması gerektiği görüşündedir; zira başka bireysel tedbir gerekmemekte olup, başvurana bir gösteriye katıldığı için idari para cezası uygulanmasına ilişkin davanın "pilot" niteliği, haksız yaptırımların incelendiği Oya Ataman davasındaki mesele ile benzerdir. Bu bağlamda, Yetkililer, Komite'nin Akarsubaşı davasıyla benzerlik arz eden bir davayı kapattığını belirtmişlerdir.

Genel tedbirler

1) Barışçıl toplanma özgürlüğünü düzenleyen hukuki çerçeve

Komite, bu dava grubunu son olarak 1459. toplantısında (Mart 2023) (DH) incelediğinde, CM/ResDH(2023)39 sayılı Ara Kararı kabul etmiş ve yetkilileri, Mahkeme içtihatlarında belirtilen ilkelerle uyumlu olarak 2911 sayılı Kanunu değiştirmeye şiddetle çağırmıştır. Komite daha önce de "yasal reformun vazgeçilmez olduğunu" belirtmiştir.

Buna karşılık olarak yetkililer, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda mevcut olan mevzuat çerçevesi ve geçmişte yapılan değişikliklere ilişkin bilgileri yinelemiştir. Ayrıca, bu grup kapsamında incelenen ihlallere yol açan olayların 1995 ile 2011 yılları arasında gerçekleştiğini ve Mahkemenin esasen kanunun kendisinden ziyade kanunun uygulanış biçimini eleştirdiğini bir kez daha vurgulamışlardır. Mevcut yasal çerçevenin ayrıntıları, Mart 2023'te 1459-toplantı (DH) için hazırlanan önceki Notlarda görülebilir.³

³ CM/Notes/1459/H46-29 .

2) Güç kullanımı, göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve diğer kalabalık kontrol araçlarının kullanımını düzenleyen yasal çerçeve

CM/ResDH(2023)39 sayılı Ara Kararında Komite, yetkililere, 2016 tarihli Göz Yaşartıcı Gaz ve Diğer Kalabalık Kontrol Silahlarının Kullanımına İlişkin Talimatın (2016 Talimatı)⁴ ve bunun uygulamadaki işleyişinin, kalabalık kontrol silahlarının kullanımına ilişkin uluslararası standartlara her bakımdan uygun olmasını sağlamak için yeterli önlemleri almaları konusunda çağırıda bulunmuştur.

Yetkililer, Türkiye'nin göz yaşartıcı gaz kullanımına ilişkin açık düzenlemeler kabul ettiğini, bu düzenlemelerin direnişi bırakmış kişi veya gruplara karşı göz yaşartıcı gazın kullanılamayacağını ve göz yaşartıcı gaz kartuşlarının insan vücudunu hedef alarak ateşlenemeyeceğini öngördüğünü yineledi.⁵ Mevzuat ve düzenleyici çerçeveye ilişkin analizlerine göre, Mahkeme'nin tespit ettiği eksiklikler, 2016 Talimatı'nın hükümleri ve bunun uygulamada kullanılmasıyla giderilmiştir. Ayrıca, gösterileri dağıtmak için güç kullanımıyla ilgili yasal çerçevenin diğer birçok üye devletinkiyile uyumlu olduğunu belirtmektedirler.⁶

Yetkililer ayrıca, gösterilerin dağıtılmasında tazyikli su kullanımını düzenleyen çerçeveye ilişkin değerlendirmelerini sunmuşlardır. Bu kapsamda, 2011 tarihli "Toplumsal Olaylarda Görevli Personelin Hareket Tarzlarına İlişkin Yönerge"ye atıf yapmışlardır.⁷ Özellikle Yönerge'nin 12/1. maddesine göre tazyikli su kullanımı, kolluk müdahalesinde dördüncü aşamada izin verilen bir yöntem olup, öncelikle serpmeye yönteminin kullanılması, gerekli görülmesi hâlinde direncin şiddetine göre doğrudan su sıkma yöntemine geçilmesi öngörülmektedir. Yetkililer, tazyikli su kullanımına ilişkin düzenleyici çerçevede bir eksiklik bulunmadığı görüşündedir.

3) Yetkililer tarafından sunulan örnek yargı kararları

Yetkililer, Anayasa Mahkemesi tarafından 2022–2024 yılları arasında verilen sekiz karar, Yargıtay tarafından 2022–2024 yılları arasında verilen yedi karar ve 2022–2024 döneminde bölge adliye mahkemeleri tarafından verilen altı karardan oluşan örnek içtihatlar sunmuştur. Bu kararların, Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay'ın barışçıl toplanma özgürlüğüne ilişkin Sözleşme'ye uygun yorum geliştirdiğini ve bu nedenle Mahkemenin bu dava grubunda tespit ettiği eksikliklerin yargısal uygulama ile giderildiğini gösterdiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca idare makamlarının da bu içtihadı takip ettiğini belirtmişlerdir.

4) İstatistiksel veriler ve diğer bilgiler

Komite, CM/ResDH(2023)39 sayılı Ara Kararında, yetkililerden aşağıdaki hususlar hakkında bilgi vermelerini istemiştir:

- Son beş yıl içinde kolluk görevlilerinin göz yaşartıcı gaz ve diğer kalabalık kontrol araçlarıyla müdahale ettiği gösteriler ve toplantıların bağlamı;
- 2911 sayılı Kanunun gereklerini karşılamamış olmasına rağmen kolluğun müdahalesi olmadan yapılmasına izin verilen toplantı ve gösterilerin bağlamı;
- 2911 sayılı Kanuna aykırılıklar nedeniyle gösterilere katılan kişiler hakkında yıllık bazda yürütülen cezai ve idari kovuşturmalar ile mahkûmiyet sayılarına ilişkin veriler;
- Kabahatler Kanunu uyarınca orantısız şekilde uygulanan idari para cezalarıyla ilgili olarak *Akarsubaşı* davasına ilişkin öngörülen tedbirler.

Yetkililer, 2020–2025 yılları arasında kolluk görevlileri, jandarma personeli, hâkim ve savcılara yönelik verilen eğitimlere ilişkin istatistikî bilgi sunmuşlardır. Ayrıca, hukuka aykırı sayılan gösterilerin bir kısmının kolluk müdahalesi yerine müzakere yoluyla sonlandırıldığına ilişkin verilere atıfta bulunmuşlar; bir gösteri hukuka aykırı olarak değerlendirilse dahi müdahalenin belli bir tolerans seviyesinde gerçekleştirildiğini vurgulamışlardır.⁸

Yetkililere göre, yılda ortalama 40.000 gösteri düzenlenmekte ve bunların %99'u müdahale edilmeden gerçekleştirilmektedir. Yetkililer, 2017 ile 2025 yılları arasında düzenlenen gösterilerin sayısına ilişkin veriler

⁴ İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

⁵ Göz yaşartıcı gaz, yalnızca eğitimli personel tarafından, gerektiğinde ve amirlerin talimatıyla kullanılır. Göz yaşartıcı gaza maruz kalan kişilere ilk yardım sağlanır ve biber gazı kullanımına ilişkin olarak yürürlüğe konulan yeterli bir raporlama ve denetim mekanizması mevcuttur.

⁶ Özellikle, güç kullanım aşamaları kademeli ve orantılı bir şekilde sıralanmış olup, yasadışı gösterilerin dağıtılması sırasında müdahalelerin grubu dağıtma amacına uygun olarak gerçekleştirileceği ve direniş göstermeyen kişilere ve artık direniş göstermeyen göstericilere karşı güç kullanılmayacağı belirtilmiştir.

⁷ İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

⁸ Verilen bilgilere göre, 2020 ile 2025 yılları arasında yüzdelere sırasıyla 43, 64, 52, 60, 65 ve 63'tür.

sunmuşlardır. Bu veriler arasında, yasadışı kabul edilen gösterilerin sayısı, katılımcı sayısı, kolluk görevlilerinin güç, göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve cop kullandığı gösterilerin sayısı da yer almaktadır.⁹ Yetkililer ayrıca, yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nın hazırlanmasına yönelik devam eden çalışmaları ile 23 Ocak 2025'te açıklanan 2025–2029 Yargı Reformu Strateji Belgesi hakkında Komiteyi bilgilendirmiştir. Ayrıca, 2023–2025 yılları arasında Cumhurbaşkanı, Adalet Bakanı ve İçişleri Bakanı tarafından toplantı ve gösteri yapma özgürlüğüne ilişkin yapılan konuşmalara atıf yapılmıştır.

Yasadışı gösterilere katılma nedeniyle idari para cezası uygulanmasına izin veren Kabahatler Kanunu hükmü ile ilgili olarak, yetkililer, yetkili makamların Sözleşme ile uyumlu bir uygulama benimsediğini yinelemişlerdir.

5) 16 STK'nın 9.2 numaralı kuralına ilişkin sunumları (DH-DD(2023)1504), Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği (DH-DD(2024)391), 19 STK (DH-DD(2024)634), 13 STK (DH-DD(2024)893), Türkiye İnsan Hakları Derneği (DH-DD(2025)380), Fide Araştırma, İzleme ve Raporlama Derneği (DH-DD(2025)390) ve 22 STK (DH-DD(2025)499)

Sivil toplum kuruluşları, sundukları belgelerde, mevcut mevzuatın idari makamların barışçıl toplantıları keyfi olarak engellemesine olanak tanıdığını ve Sözleşme ile uyumun sağlanması için değiştirilmesi gerektiğini iddia ettiler. Ayrıca, bu etkinliklere katılanların 2911 sayılı Kanuna aykırı davranışları nedeniyle tutuklandıklarını ve böylece sistematik olarak suçlu muamelesi gördüklerini belirttiler. Gösterilerin, herhangi bir gerekçe veya gereklilik ve orantılılık değerlendirmesi olmaksızın, kamu güvenliği gerekçesiyle sıklıkla engellendiğini savundular. Sivil toplum kuruluşlarına göre, 2024 yılında düzenli olarak 15 günlük yasaklar uygulandı ve kolluk kuvvetleri en az 207 barışçıl gösteriye müdahale ederek 2.805 kişinin tutuklanmasına yol açtı. Örnek olarak "Cumartesi Anneleri" toplantılarını ve 19 Mart 2025'te İstanbul Belediye Başkanı'nın gözaltına alınmasına karşı düzenlenen gösterileri göstermişler ve bu gösterilerde güvenli olmayan yakın mesafeden orantısız kimyasal madde kullanıldığını iddia etmişlerdir. İkinci olaylarla ilgili olarak, kolluk kuvvetlerinin müdahaleleri sırasında kasklarındaki kimlik numaralarını gizlediklerini ve bu nedenle aşırı güç kullanımından bireysel olarak sorumlu tutulmalarını zorlaştırdıklarını iddia ettiler. Ayrıca, 27 Mart 2025 tarihinde İçişleri Bakanı tarafından paylaşılan istatistiksel bilgilere atıfta bulunarak, 1.879 kişinin gözaltına alındığını, bunlardan 468'inin serbest bırakıldığını ve 260'ının tutuklandığını belirttiler.

STK'lar ayrıca, faaliyetlerin yasaklanmasına ilişkin sürelerin çok kısa tutulduğunu, bu nedenle düzenleyicilerin idari işlemlere karşı etkili şekilde başvuru imkânından yoksun bırakıldığını belirtmiş; bu yolla 2019'dan bu yana 28 kültürel etkinliğin yasaklandığını bildirmişlerdir.

Yetkililer ise verdikleri cevapta (DH-DD(2025)594), esas itibarıyla eylem planında sunulan bilgileri yinelemiş ve içerisindeki tedbirleri özetlemişlerdir. İncelenen dava grubunda ihlale yol açan olayların 1995–2011 dönemine ait olduğunu tekrarlayarak, spekülasyon nitelikte gördükleri diğer iddialara ilişkin açıklama yapmanın gerekli olmadığını belirtmişlerdir.

Sekreteryaya'nın analizi

Bireysel tedbirler:

Alıcı ve Diğerleri davası ile ilgili olarak, başka bireysel tedbirlerin alınmasına gerek olmadığı görülmektedir; bu nedenle Komite'ye bu davanın incelemesini kapatması ve nihai bir karar alması önerilmektedir.

Kavak ve Diğerleri davası ile ilgili olarak, Komite başvuranların davanın yeniden açılmasını talep edip etmediklerine dair bilgi vermelerini yetkililerden isteyebilir.

Geylani ve Diğerleri davası ile ilgili olarak, Komite, başvuranların iç hukuk yollarının yeniden açılmasını talep etmediklerini not edebilir ve yetkilileri, davayı *resen* yeniden incelemeleri ve soruşturmanın mümkün olduğu durumlarda, başvuranın maruz kaldığı ve Mahkeme'nin hem maddi hem de usuli açıdan Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermesine neden olan bedensel yaralanma ile ilgili olarak soruşturmayı yeniden açmaları için davet edebilir.

Yetkililerin, başka bireysel önlemlerin alınmasının gerekli veya mümkün olmadığı 46. maddeye ilişkin üç davanın (*İzci*; *Ataykaya*; ve *Süleyman Çelebi ve Diğerleri*) kapatılması talebine ilişkin olarak, bu aşamada davaların kapatılması önerilmemektedir, zira bu davalar, devam ettiği görülen sistemik sorunların giderilmesi

⁹ Verilen bilgilere göre, 2024 yılında 94752 gösteri düzenlenmiş, bunlardan 981'i yasadışı kabul edilmiş ve bunlardan 342'sinde kolluk kuvvetleri güç kullanmış, 8'inde göz yaşartıcı gaz, 15'inde ise tazyikli su aracı kullanılmıştır. Ayrıca, 2016-2025 yılları arasında savcılık tarafından katılımcılara karşı başlatılan soruşturma sayısı (2024'te 1891 ve Mart 2025'e kadar 438), başlatılan ceza davaları (2024'te 619 ve Mart 2025'e kadar 92), mahkûmiyet ve beraat kararları (2025 yılında 60 mahkûmiyet, 75 beraat ve 51 ceza hükmünün ertelenmesi) hakkında istatistiksel bilgiler de sunmuşlardır.

için gerekli genel önlemler konusunda 46. maddeye ilişkin ayrıntılı bilgiler içermektedir (bkz. aşağıda, genel önlemler). Ayrıca, bu davalardan biri öncü davadır (*Ataykaya*). *Akarsubaşı* davasının kapatılması da, bu davanın "leading case" (örnek karar) niteliği dikkate alınarak bu aşamada önerilmemektedir.

Genel önlemler:

1) Barışçıl toplanma özgürlüğünü düzenleyen yasal çerçeve ve yargı uygulamalarına ilişkin örnekler

Komite'nin Mart 2023 tarihli Ara Kararında, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun hükümlerinin Mahkeme içtihadında belirtilen ilkelere tam uyumlu hale getirilmesi için yaptığı mükerrer ve acil çağrıya rağmen, yetkililer tarafından herhangi bir yasal değişiklik önerisinde bulunulmamıştır.

Komite'nin, yasanın Sözleşme'nin 11. maddesinde güvence altına alınan barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı ile uyumsuz olduğu yönündeki önceki değerlendirmesi, tamamen geçerliliğini korumaktadır. Ulusal mahkemelerin uygulamalarındaki değişiklik, mevcut dava grubundaki uzun süredir devam eden yapısal sorunları gidermek için yeterli olmamıştır. Mevcut mevzuatın lafzı, kolluk görevlilerinin "yasadışı" gösterilere, bunların barışçıl niteliğini dikkate almadan müdahale etmelerine olanak tanımaktadır. Yerel idarelerin yasağına rağmen veya izin verilen yer veya zaman dışında gerçekleşen her türlü gösteri, barışçıl niteliğine bakılmaksızın "yasadışı" kabul edilmekte ve bu nedenle kamu düzenini sağlamak için kolluk görevlilerinin müdahalesini gerektirmektedir. Bu müdahaleler bazen Kabahatler Kanunu uyarınca idari para cezası¹⁰ şeklinde gerçekleşmekte; diğer durumlarda ise orantısız güç kullanımı da dahil olmak üzere gözaltı, ceza soruşturması ve mahkûmiyetlerle sonuçlanabilmektedir. *Geylani ve Diğerleri* davasında ise Mahkeme, polis müdahalesinden önce gösterinin esasen barışçıl bir nitelik taşıdığını belirtmiştir.¹¹

Son dönemdeki öğrenci gösterilerinde kolluk güçlerince göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullanılmasına ilişkin gelişmeler, Komite'nin yapısal sorunların çözülmediğine ve yasal değişikliklere ihtiyaç bulunduğuna dair değerlendirmesini güçlendirmektedir. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri de yakın tarihli olaylara ilişkin olarak, çeşitli şehirlerde kolluk görevlilerinin biber gazı, ses bombası ve tazyikli su kullanımını içeren orantısız güç uygulamalarına ilişkin raporlara atıfta bulunmuş; yetkilileri barışçıl toplantı özgürlüğünü korumaya çağırmıştır.¹² Ayrıca, İstanbul Belediye Başkanı'nın tutuklanmasının ardından meydana gelen son olaylarla ilgili STK'ların sunduğu belgelerde, katılımcıların keyfi olarak tutuklandığı ve kolluk kuvvetlerinin gösterilere müdahale ederken orantısız güç kullanmasının caydırıcı bir etki yarattığına dair işaretler bulunmaktadır.

Bu kaynaklar, durumun iyileşmediğini, aksine tam tersine kötüleştiğini göstermektedir. Komite, bu nedenle, yetkililerin 2911 sayılı Kanunun hükümlerini, Mahkeme içtihatlarında belirtilen ilkelerle uyumlu hale getirmek için beklenen adımları henüz atmamış olmasını üzüntüyle karşılayabilir. Komite, yetkililere ilgili mevzuatı değiştirmeleri ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını korumaları çağrısını yineleyebilir.

2) 2016 Yönergesi

Yetkililer, gösterilerin %99'unun barışçıl şekilde sona erdiğini ve göz yaşartıcı gaz kullanımının yalnızca Yönergede belirtilen ve Mahkeme içtihadı ile de kabul edilen şekilde, kolluk görevlilerinin fiziksel bütünlüğüne yönelik ciddi risk hâllerinde söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Yetkililerin sunduğu istatistiki veriler bu sonucu destekler görünse de, uluslararası kaynaklar (yukarıda anılanlar), STK başvuruları ve Türkiye'de yakın tarihteki olaylara ilişkin kamuya açık diğer bilgiler, özellikle göz yaşartıcı gaz kullanımı bakımından oldukça kaygı verici bir tablo ortaya koymaktadır.

Bu nedenle Komite, son olayların göz yaşartıcı gaz ve diğer toplumsal olaylara müdahale araçlarının Sözleşme'ye uygun olmayan bir biçimde kullanıldığı izlenimini verdiğinden üzüntü duyduğunu ifade edebilir ve yetkilileri bir kez daha, 2016 Yönergesi'nin ve özellikle uygulamada kolluk görevlilerince hayata geçiriliş biçiminin, kalabalık kontrolüne ilişkin uluslararası standartlarla uyumlu olmasını sağlayacak yeterli tedbirleri almaya çağırabilir. Komite ayrıca, yetkililerin barışçıl protestolar bağlamında insan haklarını teşvik etmek ve korumak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan rehberler ve el kitapları gibi mevcut uluslararası standartlardan yararlanmaya teşvik edilebileceğini belirtebilir.¹³

3) Gösterilerin Dağıtılmasında Tazyikli Su Kullanımına İlişkin Düzenleyici Çerçeve

¹⁰ *Yılmaz Yıldız*, No. 4524/06, 14 Ocak 2015

¹¹ *Geylani ve Diğerleri*, No. 10443/12, 12 Eylül 2023, §116

¹² BM Komiseri'nin 24 Mart 2025 tarihli "Türk makamları, devam eden protestolar bağlamında toplanma ve ifade özgürlüğü hakkını korumalıdır" başlıklı açıklaması. BM Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin demokrasi için, halkın katılımını kolaylaştırmak için temel direkler olduğunu vurguladı. 21 Haziran 2024 tarihinde yayınlanan "Kazanımları korumak ve sivil alana yönelik küresel saldırıya ve artan otoriterliğe karşı koymak" başlıklı rapora bakınız, A/HRC/56/50, para. 9.

¹³ Birleşmiş Milletler, barışçıl protestolar bağlamında insan haklarını teşvik etmek ve korumak için kolluk görevlilerine yönelik pratik araç seti, 7 Mart 2024 tarihinde yayınlanmıştır.

Yetkililer, *Geylani ve Diğerleri* davasındaki olgular sonrasında kabul edilen 2011 tarihli Yönergeye atıfta bulunmuş ve bu Yönergeye göre tazyikli su kullanımının gösterilerin dağıtılmasında dördüncü ve neredeyse son çare olması gerektiğini belirtmiştir. Yetkililere göre, bu Yönergenin ilgili hükümleri, Mahkemenin *Geylani ve Diğerleri* davasında tespit ettiği eksikliği gidermeye yeterlidir. Yetkililer, "Protestocu grup direnç göstermeye devam eder ve dağılmaz ise, direnci kırmak amacıyla uygun bir mesafeden basınçlı su, boyalı su veya biber gazı karışımı su püskürtülerek müdahale edilir." hükmüne atıfta bulunmaktadır.

Geylani ve Diğerleri kararında Mahkeme, yeterli güvenceler olmaksızın tazyikli su kullanımının, suyun püskürtüldüğü mesafe ve basınç seviyesi gibi unsurlara bağlı olarak ciddi zararlara yol açabileceğini belirtmiştir (§84). Mahkeme, yetkililerin güvenlik güçlerinin müdahalesini göstericilerin bedensel zarar riskini asgari düzeye indirecek şekilde uygun biçimde düzenlendiğini ve organize edildiğini ortaya koyamadığı sonucuna varmıştır (§86). Mahkeme, söz konusu güç kullanımının ikinci başvuru kişinin kendi davranışları nedeniyle kesin bir zorunluluk oluşturduğunun veya toplu bir düzensizliği bastırmak için vazgeçilmez olduğunun gösterilemediğini değerlendirmiştir (§88).

Komite'nin, Mahkeme tarafından tespit edilen ihlalin tekrarlanmamasını güvence altına almaya yönelik yeterli güvencelerin oluşturulup oluşturulmadığını değerlendirebilmesi için, yetkililerin 2011 Yönergesinin Sözleşme standartlarına uygun şekilde uygulanmasını sağlamak üzere alınan ilave düzenleyici veya pratik tedbirler (kolluğa verilen talimatlar ve eğitimler dâhil) hakkında bilgi sunmaya davet edilmeleri gerekir. Yetkililer ayrıca, Mahkemenin *Geylani ve Diğerleri* kararında atıfta bulunduğu uluslararası standartlardan ,Birleşmiş Milletler'in Hukuka Uygun Kuvvet Kullanımında Daha Az Ölümcül Silahlara İlişkin İnsan Hakları Rehberi de dâhil olmak üzere, yararlanabilirler.¹⁴

Komite, ayrıca Batı ve Diğerleri grubu kapsamındaki 3. madde usul boyutu ihlali bakımından gerekli genel tedbirleri de, bu dava grubunda etkili soruşturma yükümlülüğüne ilişkin diğer ihlallerde olduğu gibi incelemeyi kararlaştırabilir.

4) İstatistiksel veriler

Komite ile istatistiksel veriler paylaşılmış olması memnuniyet verici olmakla birlikte, son beş yıl içinde kolluk görevlilerinin göz yaşartıcı gaz ve diğer kalabalık kontrol silahlarıyla müdahale ettiği gösteriler ve toplantılar ile 2011 sayılı Kanunun gerekliliklerine uymamasına rağmen polis müdahalesi olmaksızın gerçekleştirilmesine izin verilen gösteriler ve toplantılar hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır. Komite bu bilgileri defalarca talep etmiştir. Mahkemelerin ve savcılıkların yargı uygulamalarını ve bu konudaki idari uygulamaları değerlendirebilmek için, Komite yukarıdaki konulara ilişkin ayrıntılı bilgi talebini yineleyebilir.

Bu bağlamda, Komite'nin, 2011 sayılı Kanuna aykırı eylemlerde bulunanların her yıl hakkında açılan ceza ve idari kovuşturma ve mahkumiyet sayılarına ilişkin verileri almaya devam etmesi yararlı olacaktır.

5) Gerekli diğer bilgiler

Yetkililer, gösteriye katılım nedeniyle verilen orantısız idari para cezaları sorununun ulusal mahkemelerin içtihadı yoluyla çözüldüğünü yinelemiştir. Ancak Komite'nin önceki değerlendirmelerine rağmen, bu konuda yetkililer tarafından ikna edici bilgi sunulmamıştır. Bu nedenle Komite, yetkilileri söz konusu soruna ilişkin öngörülen spesifik genel tedbirler hakkında bilgi sunmaya bir kez daha davet edebilir.

Yetkililer ayrıca, barışçıl gösterilerin dağıtılmasında kolluk kuvvetlerinin aşırı güç kullanımını caydırmak için mevcut önlemler hakkında bilgi vermeye davet edilebilir. Bu önlemler arasında disiplin cezaları ve kolluk görevlilerinin açıkça tanımlanması gibi önlemlerin yanı sıra, son beş yılda bu bağlamda kolluk görevlilerine uygulanan disiplin cezalarının sayısı da yer alabilir.

Komite ayrıca, yüksek mahkemelerin içtihadı ışığında, mevzuatın Sözleşme'ye uygun şekilde uygulanması konusunda hâkimler, savcılar ve kolluk personeline verilen eğitimlerin sürdürülmesini teşvik edebilir; ancak bu içtihadın, düzenleyici çerçevede yapılması gereken yasal değişikliklerin gerekliliğini ortadan kaldırmadığını vurgulayabilir ve yetkililerin bu dava grubuna ilişkin örnek yargı kararlarını ve idari kararları sunmaya devam etmelerini isteyebilir.

Son olarak Komite, *Alıcı ve Diğerleri* davasında tespit edilen hukuka aykırı özgürlükten yoksun bırakma ihlali bakımından gerekli genel tedbirleri *Alparслан Altan, Akgün ve Nedim Şener* grupları kapsamında incelemeyi kararlaştırabilir.

¹⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından 1 Haziran 2020 tarihinde yayınlanan, Kolluk Kuvvetlerinde Az Ölümcül Silahlar Hakkında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Rehberi.

Finansman sağlandı